

بسم الله الرحمن الرحيم

۵۴۳۰

۵۴۳۰

۱

۴۰۸

۱/۱

پژوهشی در معیبه‌های جرح و تعدیل اصول ثانویه رحالی

دکتر فاطمه زیان

عضو هیئت علمی دانشگاه حضرت معصومه (س)

سرشناسه	: ژیان، فاطمه، ۱۳۵۵ -
عنوان و نام پدیدآور	: پژوهشی در معیارهای جرح و تعدیل اصول ثانویه رجالی / فاطمه ژیان.
مشخصات نشر	: قم: دانشگاه حضرت معصومه (س)، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ۴۰۷ ص.
شابک	: ۲۵۰۰۰ ریال: ۹۶۴۵۰-۲-۲-۹۷۸-۶۰۰-۹۶۴۵۰-۲-۲
یادداشت	: ص.ع. به انگلیسی: Fatemeh Zhian. A Research about the basics of modifying of the second important book in traditionists.
یادداشت	: کتابنامه: ص. [۳۹۷ - ۴۰۷؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع	: حدیث -- جرح و تعدیل
موضوع	: Hadith -- *Modifications
موضوع	: حدیث -- علم الرجال
موضوع	: Hadith -- *Ilm al-Rijal
شناسه افزوده	: دانشگاه حضرت معصومه (س) (قم)
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۵ پ ۴۷۹/۲/۱۱۴ BP
رده بندی دیویی	: ۲۷/۲۰۴
شماره کتابشناسی	: ۴۷۰۰۰۰
ملی	

پژوهشی در معیارهای جرح و تعدیل اصول ثانویه رجالی

دکتر فاطمه ژیان

عضو هیئت علمی دانشگاه حضرت معصومه (س)

تاریخ: ۱۳۹۵

ناشر: انتشارات دانشگاه حضرت معصومه (س)

نوبت چاپ: اول

صفحه آرای: محمد باقر مهرآبادی

قیمت: ۲۵۰۰۰ تومان

طراح جلد: صبوری

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۶۴۵۰-۲-۲

ناظر فنی: محمدرضا شجاعی

تلفن مرکز پخش: ۰۹۱۹۲۵۱۲۸۳۷

آدرس الکترونیکی: www.hmu.ac.ir

کلیه حقوق مادی برای دانشگاه حضرت معصومه (س) محفوظ است.

آدرس: قم، بلوار قدیر، رویروی ورزشگاه یادگار امام، دانشگاه حضرت معصومه (س) تلفن: ۳۳۲۰۹۰۳۰

تحقیق و پژوهش، اساس حرکت علمی و شرط لازم پیشرفت و ترقی کشور است. بی تردید پیگیری آرمان‌هایی چون جهاد اقتصادی، تولید ملی، خودکفایی علمی، جنبش نرم‌افزاری و تولید علم و فناوری، بدون تحقیق و پژوهش امری دشوار و دست نیافتنی خواهد بود. بدیهی است نقش محوری در این زمینه از آن دانشگاه‌ها است که باید با درک رسالت خطیر و تاریخی خود در این میدان گام نهاده و رسالتی ذاتی خود در تولید علم را به انجام رسانند. دانشگاه حضرت معصومه (س) نیز از بدو تاسیس خود در سال ۱۳۸۶، با درک این مهم و با حمایت‌های ریاست محترم دانشگاه جناب آقای دکتر آق‌ری‌ثالث، بحث پژوهش و تولید علم را سرلوحه کار خود قرار داده و با استفاده از تجربیات استادان مجسته کشور توانسته است در مدتی اندک، کتب متعدد و فاخری در زمینه‌های مختلف علمی به ویژه در زمینه تحقیقات علوم انسانی و اسلامی به چاپ رسانده و در اختیار جامعه علمی کشور قرار دهد. در این راستا ضمن اعلام آمادگی برای همکاری‌های علمی و پژوهشی، از استادان و صاحب‌نظران رشته‌های مختلف علوم انسانی و تجربی تقاضا می‌شود با همکاری، انتقاد و پیشنهادات خود، دانشگاه حضرت معصومه (س) را جهت ارتقاء سطح علمی پژوهش‌ها و ارائه هرچه بهتر کتاب‌های آموزشی و پژوهشی یاری رسانند.

کتاب حاضر تحت عنوان "پژوهشی در معیارهای جرح و تعدیل اصول فقهی به رجالی"، نوشته محقق ارجمند سرکار خانم دکتر فاطمه زیان در مقطع کارشناسی ارشد تألیف شده است. امید است این اثر که با استفاده از آخرین دیدگاه‌های صاحب‌نظران این عرصه را با نگاه عمیق و موشکافانه نویسنده محترم به رشته تحریر درآمده مورد اقبال دانشجویان و استادان این رشته قرار گیرد. در پایان لازم می‌داند از زحمات داوران محترم کتاب، صفحه آرآ، طراح جلد، ناظر چاپ، و همکاران محترم بخش نشر دانشگاه تشکر و قدردانی نمایم

مدیر پژوهش و فناوری

دانشگاه حضرت معصومه (س)

پیشگفتار

قرآن کریم، سنت پیامبر (ص) و سخنان اهل بیت (ع)، همواره در کنار هم، محتوای دین مبین اسلام را تشکیل داده‌اند و از همین روایت که سنت و سیره معصومان (ع) در شکل دهی معارف و احکام اسلام و خصوصاً مذهب شیعه نقش اساسی و مهمی ایفا می‌کند و بر اساس حدیث شریف ثقلین از قرآن جدایی ناامیر است.

متأسفانه تمامی میراث باقی مانده‌ی از معصومان (ع) که از آنها به "روایات" تعبیر می‌شود، در طی چهارده قرن که از زمان صدورشان تا کنون گذشته، مصادرن از تغییر، تبدیل و حتی جعل نبوده‌اند. آسیب‌های وارده بر احادیث، از جمله جعل، تحریف، تصحیف، نقل به معنا و ... علما و محدثان را بر آن داشت تا ضوابطی جهت تشخیص احادیث صحیح از سقیم وضع نمایند.

گرچه در نزد دانشمندان اسلامی ملاک و معیارهای اعتبار بخشی به روایات، گوناگون بوده و هست اما با گذشت زمان و از دست رفتن بسیاری از قرائن صحت روایت، آنچه محدثان گذشته، برای نسلهای آینده جهت تشخیص میزان اعتبار روایت، به میراث نهادند، سند روایات بود.

لذاست که از زمان صدور روایات از ائمه معصومان (ع)، ناقلان حدیث، منقولات خویش را همراه با ذکر واسطه‌های بین خود و معصومان (ع)، نقل می‌کردند و امروزه بررسی سندی روایات یکی از مهم‌ترین راههای بررسی میزان اعتبار و نقد روایات به شمار آمده است. به گونه ای که نقل روایات از ثقات مورد توجه محدثان بوده و هست و غیر موثق بودن راوی یکی از جهات سلب اطمینان از روایت به حساب می‌آید.

بنابراین تشخیص قابل اعتماد بودن، صداقت و میزان دقت راوی در نقل سخنان ائمه (ع) از اهم مباحث علوم حدیث به حساب می‌آید. محدثان در به دست آوردن وثاقت یا عدم وثاقت راویان حدیث از شیوه‌های گوناگونی استفاده می‌کنند اما همواره در کنار روایات ائمه (ع) جری و تعدیل، نظرات علمای رجالی و متخصصان علم رجال مورد استناد بوده و یکی از سه مورد، توثیق و تضعیف ناقلان حدیث به شمار رفته است.

کتاب رجالی که در قرن‌های ۴-۵ هجری به نگارش در آمده‌اند و از آنان به اصول اولیه رجالی تعبیر می‌شود، مهم‌ترین سند و مدرک کسب نظرات رجالیان متقدم در مورد میزان وثاقت روات است، اما نحرک است از الفاظ و عبارات بکار گرفته شده در توصیف روات و وجود تعارض میان نظرات صاحبان اصول اولیه رجالی و فقدان شرح حال آن دسته از روات و شیوخ حدیث که پس از این سالها می‌زیسته‌اند، مراجعه به کتب رجالیان متأخر ضروری می‌سازد.

گرچه در نزد محققان علم رجال در حجیت اقوال رجالیان متأخر اختلافاتی دیده می‌شود و برخی مناقشاتی در حجیت اظهارات رجالیان متأخر مطرح نموده‌اند، اما در عمل رجوع به کتب رجالی متأخر نیز یکی از طرق کسب اطلاع از حال روات به حساب می‌آید. "خلاصة الاقوال فی معرفة الرجال"، تألیف حسن بن یوسف بن مطهر حلی و "رجال ابن داود"، تألیف حسن بن علی بن داود حلی است که در قرن هشتم هجری به نگارش در آمده‌اند و دومین گروه از کتب اصلی شیعه را، تحت عنوان "اصول ثانویه رجالی" تشکیل می‌دهند. این کتب همواره مورد توجه پژوهشگران رجالی بوده و هست. شخصیت علمی مؤلفان این دو کتاب خصوصاً علامه، نزدیکی عصر صاحبان اصول ثانویه به علمای متقدم،

همعصری برخی روات با ایشان و دسترسی آنان به کتب رجالی و حدیثی که در قرون بعد از بین رفته و یا نسخ آنها خدشه دار شده، اظهارات این دو عالم بزرگ رجالی را در رتبه دوم اهمیت اظهارات رجالیان قرار داده است.

جهت مراجعه صحیح و برداشتهای درست از کتب رجالی، آشنایی با شیوهی تألیف، معیارها و مبانی حاکم بر آنها، مفهوم دقیق اصطلاحات بکار برده شده توسط مؤلفان، میزان دلالت هر یک از اوصاف روات بر وثاقت و یا عدم وثاقت روات، گام نخست است و چه بسا عدم آشنایی با موارد مذکور فرد را در تشخیص میزان اعتبار روایات راوی به خطا کشاند.

لذاست که گاه عدم استخراج روش، معیارها و مبانی رجالیان، موجب قضاوتهای عجولانه و اتهام آنان به سبکدستی و احکام صادره در احوال روات و نیز اتهامشان به عدم دقت در ترجمه‌ی روایان می‌گردد. و در این قضاوتهای تناقض‌نمایی‌ها در مورد اصول ثانویه‌ی رجالی ناشی از عدم آگاهی از معیارهای آنان است.

شناخت میزان اعتماد به میراث‌های رجالی، با حلی مانده از گذشتگان، شیوهی نقل از آنها و برداشت از عبارات و برخی از منقولاتشان از جمله روایات ائمه (ع) در مدح و ذم روات توسط صاحبان اصول ثانویه در شناخت میزان اعتبار این اقوال نزد آنان، میزان دقتشان در نقل این گونه اقوال و فهم برداشت صاحبان اصول ثانویه از جلوه‌های گوناگون شخصیت، مذهب، عملکردها، آگاهی‌های روات نقش اساسی دارد. همچنین چنین کاوشهایی ما را در بررسی تفاوت نسخ موجود و نسخ صاحبان اصول ثانویه‌ی رجالی از کتب رجالی پیشین و میزان صحت آنها، یاری می‌رساند.

گرچه بحث از برخی روش‌ها، معیارها و مبانی بکار گرفته شده توسط علامه و ابن داود حلی در لابلای ترجمه‌ی روات در برخی کتب رجالی که پس از آنان تألیف گردیده از جمله "نقد الرجال" تفرشی، "معجم رجال الحدیث" آیت الله خویی آمده است.

نیز چنین مباحثی در برخی از کتبی که به بیان کلیات علم رجال و احیاناً معرفی اصول ثانویه رجالی پرداخته‌اند، وجود دارد. از جمله این کتب می‌توان به "بحوث فی مبانی علم

الرجال "سند"، "اتقان المقال"، "شيخ طه نجف"، "حاوی الاقوال" جزایری، "الرسائل الرجالیه" ابو المعالی کلباسی، "سماء المقال" ابو الہدی کلباسی، حاشیہ شہید ثانی بر خلاصۃ الاقوال و رجال ابن داود، "آشنایی با کتب رجال شیعه" رحمان ستایش و مقدمہ قیومی بر "خلاصۃ الاقوال" اشارہ نمود.

و برخی از پایان نامہ‌ها و مقالات نیز بہ بررسی اصول اولیہ رجالی پرداختہ اند، از جملہ پایان نامہ‌ی "بررسی خصوصیات رجالی کتاب اختیار معرفہ الرجال" حسین کنعانی، پایان نامہ‌ی "تحقیقی پیرامون شخصیت و کتاب رجالی ابن غضایری" محمد رضا آرام، مقالہ‌ی "روش ابن غضائری در نقد رجال" مہدی جلالی، "علم رجال و کتابشناسی علم رجال" باقری بزم‌دشتی، "جریان شناسی غلو و غالیان در رجال نجاشی" دیاری بیدگلی، "روش نجاشی در نقد رجال" رحیمہ شمشیری.

همچنین برخی اندیشہ‌های رجالی علامہ حلی و ابن داود حلی در دو رسالہ‌ی "اندیشہ‌های رجالی علامہ حلی با تکیہ بر دو کتاب خلاصہ الاقوال و ایضاح الاشتباه" نوشته‌ی قربانعلی باقری و "اندیشہ شناسی محدثان حله" نوشته‌ی امین حسین پور انعکاس یافته است.

اما تألیفی کہ بہ طور مستقل و منسجم بہ استخراج معیارهای جرح و تعدیل اصول ثانویہ رجالی پرداختہ باشد، بہ رشتہ‌ی تحریر در نیامد است. این تحقیق بر آن است، تا با استخراج معیارهای اصول ثانویہ رجالی در تضعیف و تقیید روات از نگاه تقلیدی بہ گزارشهای موجود در توصیف این کتب کہ گاہ موجب برور سردرگمی در شناخت دقیق ملاک، معیار و مبنای علامہ و ابن داود حلی و بہرہ گیری ناصحیح از این کتب و قضاوت‌های نادرست در مورد آنها می‌شود، جلو گیری نماید.

در این کتاب تلاش شدہ است تا برای بہ دست آوردن معیارهای جرح و تعدیل روات در اصول ثانویہ رجالی و دوری از قضاوت‌های عجولانہ، ابتدا تمامی تراجم راویان موجود در اصول ثانویہ مورد بررسی قرار گیرد و سپس مؤلف اقدام بہ اظهار نظر نماید اما از آنجا کہ بیان تمامی شواہد برای اثبات مطالب در ہر بخش، بحث را بہ درازا می‌کشاند و

به جهت جلوگیری از اطالهی کلام، سعی شده است تا نمونه‌های بارز در متن و به بیان آدرس مابقی نمونه‌ها در پاورقی اکتفا شود. حتی در برخی از موارد که نمونه‌ها نیاز به بیان و توضیح نداشته‌اند، تنها آدرسشان در پاورقی بیان شده و در برخی دیگر از موارد حتی آدرس تمامی نمونه‌ها در پاورقی نیز ذکر نشده است.

در ابتدای هر قسمت از کتاب سعی شده تا مفهوم و میزان دلالت اصطلاحات مرتبط در نظر محققان بیان شود و سپس به میزان مداخلت آنها در جرح و تعدیل اصول ثانویه رجالی پرداخته شود و لذاست که در بحث کلیات تنها پاره‌ای از اصطلاحات کلی و اصطلاحاتی که در سایر بخشهای کتاب به آن پرداخته نشده است، توضیح داده شود.

همچنین به جهت سهولت یافتن ترجمه‌ی روات در اصول ثانویه، در آدرس دهی‌ها، رقم هر راوی را کنار نامی صفحه و با رمز "ر" آورده شده و قابل توجه است که در "خلاصه الاقوال" رقم روات از ابتدای هر باب و در "رجال ابن داود" از ابتدای هر جزء شماره شده است.

نکته‌ی دیگری توجه به آن خالی است که ضبط اسامی روات، بر اساس منبع مورد استفاده بیان شده است.

www.ketaboo.ir

فهرست

پیشگفتار.....	۹
۱- کلیات.....	۱۹
۱-۱- تعریف علم رجال و فایده‌ی آن.....	۲۱
۲-۱- پیشینه‌ی علم رجال.....	۲۴
۳-۱- آشنایی با برخی مفاهیم.....	۲۷
۱-۳-۱- معیار.....	۲۷
۲-۳-۱- جرح.....	۲۷
۳-۳-۱- تعدیل.....	۲۹
۴-۳-۱- صواب و سواد بر رویه رجالی.....	۳۱
۵-۳-۱- توقف.....	۳۲
۶-۳-۱- ترجیح.....	۳۹
۴-۱- مکتب حدیثی.....	۴۳
۵-۱- معرفی اجمالی اصول ثانویه رجالی.....	۴۴
۱-۵-۱- مؤلفان اصول ثانویه.....	۴۴
۲-۵-۱- تألیف اصول ثانویه.....	۵۳
۶-۱- اعتبار اصول ثانویه رجالی.....	۹۱
۱-۶-۱- اعتبار خلاصه‌الاقوال.....	۹۵
۲-۶-۱- اعتبار رجال ابن داود.....	۹۸
۲- معیار روایات ائمه (ع) در مدح و ذم روات.....	۱۰۳
درآمد.....	۱۰۵
۱-۲- بررسی سندی روایات مدح و ذم.....	۱۰۶
۲-۲- بررسی محتوایی روایات مدح و ذم.....	۱۱۲
۱-۲-۲- روایات مدح.....	۱۱۲
۲-۲-۲- روایات ذم.....	۱۴۶
۳-۲-۲- روایات بی تأثیر در مدح و ذم.....	۱۵۱
نتیجه مباحث.....	۱۵۵
۳- معیار آرای رجالیان متقدم.....	۱۵۷
درآمد.....	۱۵۹
۱-۳- منابع به دست آوردن آرای متقدمان.....	۱۶۰
۱-۳-۱- منابع مشترک اصول ثانویه رجالی.....	۱۶۰

۱۸۳	۲-۱-۲- منابع اختصاصی خلاصه الاقوال.....
۱۸۴	۳-۱-۲- منابع اختصاصی رجال ابن داود.....
۱۸۷	۲-۳- نقل اجماع رجالیان متقدم.....
۱۹۳	۳-۳- برخورد با آرای متعارض.....
۱۹۴	۱-۳-۲- برخورد با آرای متعارض در خلاصه الاقوال.....
۲۱۷	۴-۳- عدم انعکاس حال روات.....
۲۱۸	۱-۴-۲- مهمل.....
۲۲۲	۲-۴-۲- مسکوت.....
۲۲۷	۳-۴-۲- مجهول.....
۲۳۱	۴-۱-۲- مجهول الهویه.....
۲۳۱	نتیجه مباحث.....
۲۳۳	۴- معیار دانش و منزلت روات.....
۲۳۵	درآمد.....
۲۳۶	۱-۴- دانش روات.....
۲۳۶	۱-۱-۴- حدیث شناسی روات.....
۲۴۶	۲-۱-۴- دانش روات در علوم دیگر.....
۲۵۱	۲-۴- منزلت روات.....
۲۵۱	۱-۲-۴- تعابیر کلی ناظر بر منزلت روات.....
۲۵۴	۲-۲-۴- منزلت روات در ارتباط با ائمه (ع).....
۲۷۱	۳-۲-۴- مناصب اجتماعی روات.....
۲۷۶	نتیجه مباحث.....
۲۷۷	۵- معیار مذهب و پابندی روات به دین.....
۲۷۹	درآمد.....
۲۸۰	۱-۵- معیار مذهب.....
۲۸۱	۱-۱-۵- جایگاه مذهب در جرح و تعدیل اصول ثانویه رجالی.....
۲۹۹	۲-۱-۵- اصالت عدالت.....
۳۱۵	۳-۱-۵- رویکرد و نظرات کلامی روات.....
۳۱۷	۲-۵- معیار پابندی روات به دین.....
۳۲۰	نتیجه مباحث.....
۳۲۱	۶- معیار عملکردهای روات.....
۳۲۳	درآمد.....
۳۲۴	۱-۶- تعابیر کلی ناظر بر نوع عملکرد روات.....

۳۲۴	 ۱-۱-۶ - صالح
۳۲۶	 ۲-۱-۶ - خیر
۳۲۸	 ۳-۱-۶ - فاسد
۳۲۹	 ۲-۶ - عملکرد روات در نقل روایات
۳۲۹	 ۱-۲-۶ - میزان منقولات
۳۳۷	 ۲-۲-۶ - محتوای منقولات
۳۵۴	 ۳-۲-۶ - شیوهی نقل منقولات
۳۵۸	 ۴-۲-۶ - ارتباطات علمی راوی
۳۶۹	 ۵-۲-۶ - توهم و مکانبات با الهه (ع)
۳۷۲	 ۳-۶ - همراه مصمم در مبارزات
۳۷۷	 ۴-۶ - کشته شدن در سایر جنگها
۳۸۲	 ۵-۶ - شرب خمر
۳۸۴	 ۶-۶ - بازی با شطرنج
۳۸۵	 ۷-۶ - سایر عملکردهای روات
۳۸۷	 نتیجه مباحث
۳۸۹	 ۷ - خاتمه
۳۹۱	 ۱-۷ - نتیجه گیری
۳۹۶	 ۲-۷ - پیشنهادات
۳۹۷	 کتابنامه